

DOI 10.36074/grail-of-science.02.04.2021.001

ДІАГНОСТИКА ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Кербікова А.С.

старший викладач

кафедри економіки та підприємництва ім. Т.Г. Беня

Національна металургійна академія України, УКРАЇНА

Письменна О.О.

канд. екон. наук, доцент

кафедри економіки та підприємництва ім. Т.Г. Беня

Національна металургійна академія України, УКРАЇНА

Анотація. Розглянуто демографічний стан окремих регіонів та країни в цілому. Природний рух та відтворення населення України має актуальне значення для визначення своєчасної позитивної або негативної демографічної ситуації в країні та на регіональному рівні.

Ключові слова: наявне населення, відтворення населення, загальний приріст або скорочення, природний рух, міграційний приріст.

В умовах сьогодення одним із глобальних соціально-економічних викликів є зміна чисельності населення та соціально-демографічного портрету середньостатистичної людини. Загальна світова тенденція зміни чисельності населення полягає в її експоненціальному зростанні протягом останніх десятиліть.

В той же час на тлі загальносвітового зростання населення в Україні має місце демографічна криза, що спричинена соціально-економічними й політичними чинниками. В таких умовах важливим та актуальним завданням є оцінка поточного стану процесів відтворення населення в нашій країні й факторів, що його обумовлюють, як базису для прогнозування майбутнього стану відтворювальних процесів, розробки заходів щодо подолання демографічної кризи. На рівні конкретного підприємства зміна демографічної ситуації призводить до трансформаційних процесів на ринку праці, що обумовлює актуальність цього питання і на рівні економіки підприємства [3].

Всебічний аналіз демографічних процесів проводиться Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. Теоретичне підґрунтя та методичний інструментарій аналізу природного відтворення населення створено такими вченими як Д.П. Богиня, М.І. Долішній, А.І. Доценко, А.В. Головач, С.Г. Стеценко, В.С. Стешенко, О.М. Палій, А.П. Хоменко.

Процес зміни чисельності та статеві-вікового складу населення, як наслідок зміни його кількості шляхом народжуваності і смертності, а також впливу функціонування інституту сім'ї (шлюбність і розлучуваність) і соціально-економічне становище у суспільстві викладено у наукових і навчально-методичних працях С.С. Герасименка, А.М. Єріної, Г.І. Купалової, Р.М. Моторіна, М.Ф. Тимчука, В.Г. Швеця.

Віддаючи належне напрацюванню науковців та дослідників процесів відтворення населення слід зазначити, що недостатньо уваги на сьогоднішній день приділяється детермінації чинників, що істотно впливають на поточний стан демографічної ситуації в Україні, зокрема природного руху населення.

Природний рух – процес зміни чисельності та складу населення внаслідок його відтворення [2, С.115].

Об'єктом дослідження природного руху є такі статистичні сукупності: чисельність померлих, чисельність народжених, число зареєстрованих шлюбів та розлучень, а також чисельність усього населення та окремих його контингентів (дітородний контингент жінок, шлюбоздатне населення). При вивченні народжуваності крім народжених ураховуються ще дві сукупності: чисельність матерів та кількість випадків народжень.

Як правило, аналізується однорічний період, тому береться середньорічне населення. Джерелом даних щодо всіх зазначених сукупностей є дані поточного обліку, що реєструються в записах актів громадянського стану (РАГС) [1, С.163].

Дані таблиці 1 свідчать про те, що чисельність населення України щорічно зменшувалась, досягнувши на 1 січня 2021р. 41 588,4 тис. осіб.

Упродовж 2020 року чисельність населення зменшилася на 314,1 тис. осіб.

Таблиця 1

Основні демографічні показники України на 1 січня поточного року [4,5].

Показник	2017	2018	2019	2020	2021
Чисельність наявного населення, (тис. осіб)	42 584,5	42 386, 4	42 153,2	41 902,4	41 588,4
Загальний приріст, скорочення (-) населення, (тис. осіб)	-175,9	-198,1	-233,2	-250,7	-314,1
Природний приріст, скорочення (-) населення (тис. осіб),	-186,6	-210,1	-251,8	-272,3	-323,4
Кількість народжених (тис. осіб)	397,0	364,0	335,9	308,8	293,4
Кількість померлих (тис. осіб)	583,6	574,1	587,7	581,1	616,8
Міграційний приріст, скорочення (-), тис. осіб	10,6	12,0	18,6	21,5	9,3

Абсолютні та відносні показники розміру природного приросту мають від'ємне значення щороку з 2016 по 2020, що свідчить про скорочення відтворення населення у ці роки.

Для оцінки та порівняння загального рівня смертності населення країни використовується міжнародна шкала ООН.

За даними Держстату на 1 січня поточного року представлена статистична інформація чисельності наявного населення України з 2010 року по 2020 рік (рис. 1) [4, 5].

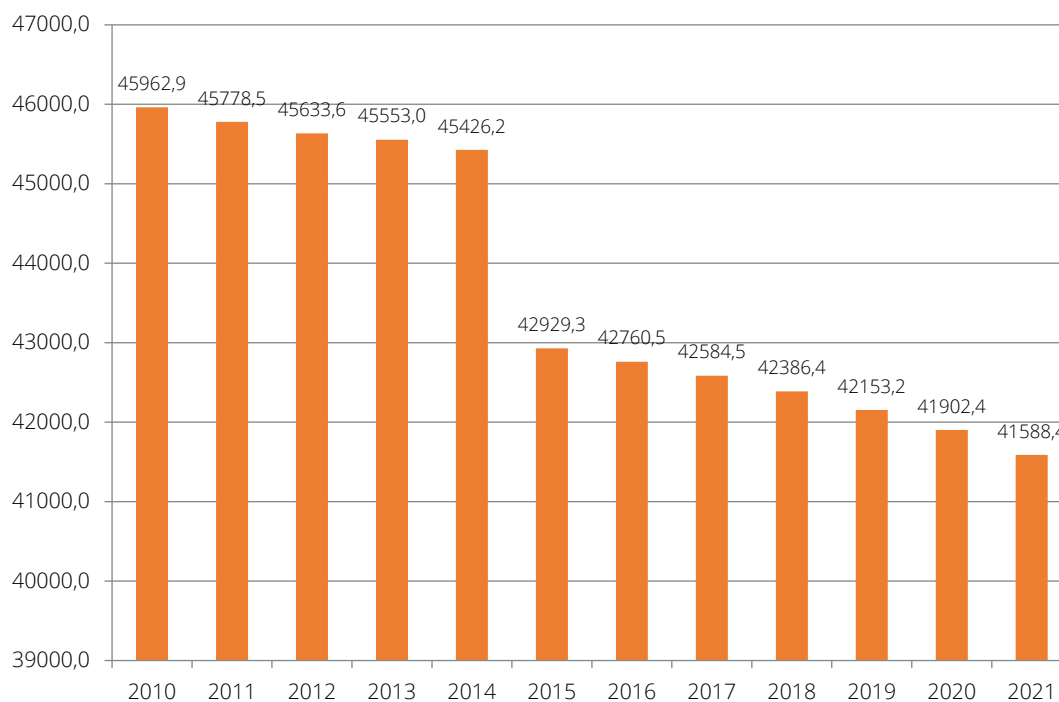

Рис. 1. Чисельність наявного населення України на 1 січня поточного року, тис. осіб.

Скорочення наявного населення зумовлено багатьма чинниками, найважливішими з яких є зниження рівня і якості життя людей у період економічної кризи, ускладнення екологічної ситуації в усіх регіонах країни і у Дніпропетровському зокрема, старіння населення. В останні роки одним із найголовніших чинників є масовий відтік молоді за межі країни, передусім міграція жінок. (рис.2).

За даними Держстату представлена статистична інформація чисельності наявного населення по регіонах України (рис. 3) [4, 5]. Найбільше зменшення наявного населення відбулося у Дніпропетровській, Запорізькій, Полтавській, Харківській областях України.

Чисельність наявного населення у Дніпропетровській області, за оцінкою, на 1 січня 2021р. становила 3 142 035 осіб. Упродовж 2020р. чисельність населення зменшилася на 34613 осіб. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного та міграційного скорочення – 33981 та 632 особи відповідно.

Чисельність наявного населення в Запорізькій області, за оцінкою, на 1 січня 2021р. становила 1 666 515 осіб. Упродовж 2020р. чисельність населення зменшилася на 20886 осіб. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного та міграційного скорочень (18865 і 2021 особу відповідно).

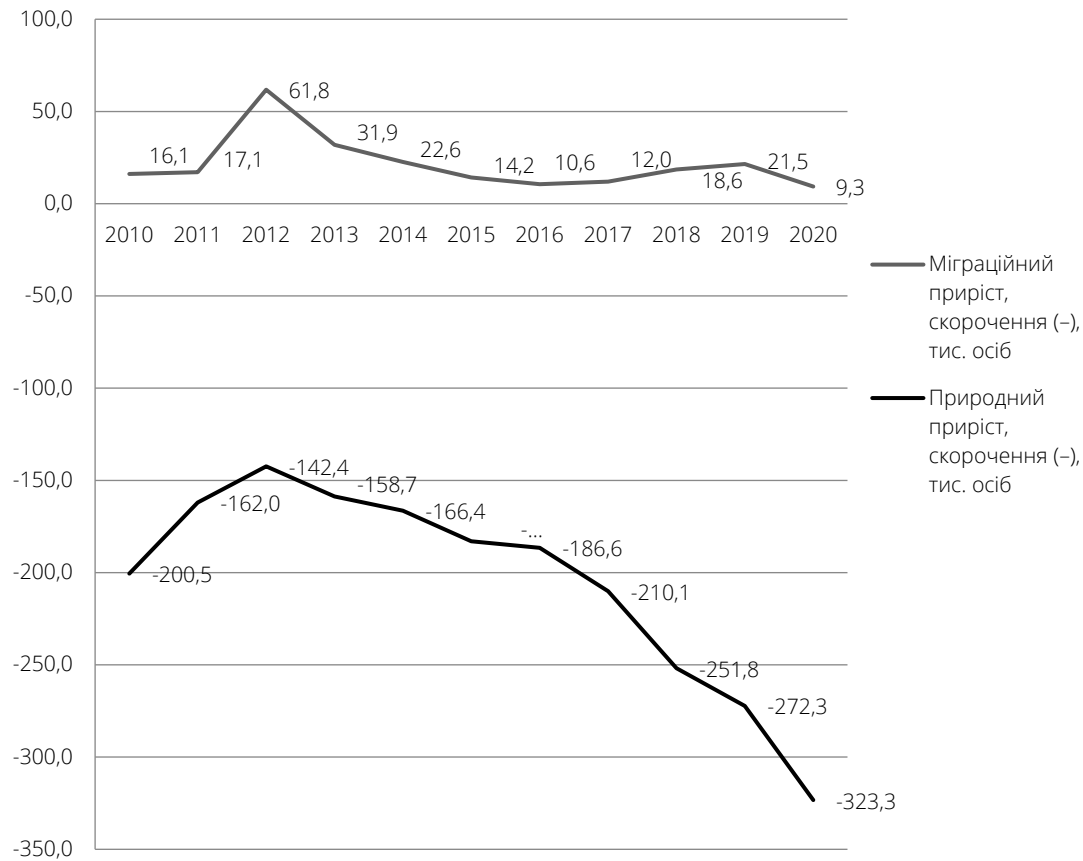

Рис. 2. Міграційний та природний приріст населення

Чисельність наявного населення в Одеській області, за оцінкою, на 1 січня 2021р. становила 2368107 осіб. Упродовж 2020р. чисельність населення зменшилася на 9123 особи. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного скорочення населення – 14254 особи, водночас зафіксовано міграційний приріст – 5131 особа.

Чисельність наявного населення в Полтавській області, за оцінкою, на 1 січня 2021р. становила 1 371 529 осіб. Упродовж 2020р. чисельність населення зменшилася на 15449 осіб. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного скорочення – 15972 особи, водночас зафіксовано міграційний приріст населення – 523 особи.

Чисельність наявного населення у Харківській області, за оцінкою, на 1 січня 2021 р. становила 2 633 834 особи. Упродовж 2020 р. чисельність населення зменшилася на 24627 осіб. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного скорочення – 27 470 осіб, водночас зафіксовано міграційний приріст населення – 2843 особи.

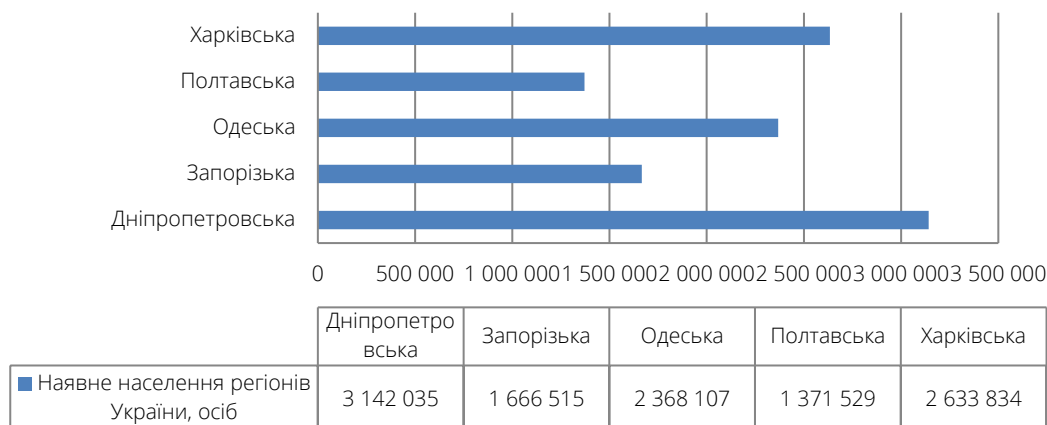

Рис. 3. Чисельність наявного населення за регіонами України на 1 січня 2021р.

У відтворенні населення, як наголошує І. М. Прибиткова, населення виступає водночас як продуктивна та як споживча сила, впливаючи на співвідношення фонду споживання й фонду нагромадження в національному доході. Чисельність і динаміка населення, його головних вікових груп (у допрацевдатному, працевдатному й післяпрацевдатному віці) впливають на абсолютну величину й структуру фондів споживання й нагромадження.

Отже, на відтворення населення впливає все навколишнє середовище, тобто і природні, і соціальні, й економічні його компоненти.

В такому випадку первинні показники (тобто такі, що впливають на процеси відтворення та спричиняють досягнення певного рівня по результуючих показниках) можна представити наступним чином:

- економічні (зміна добробуту населення: мінімальна та середня заробітна плата, темп інфляції, зайнятість населення тощо)

- специфіка виробничих відносин багато в чому визначає якісні аспекти відтворення населення. Від характеру виробничих відносин залежить рівень зайнятості та її структури за видами економічної діяльності, за статтю й віком, а це, в свою чергу, вирішальне впливає на всі аспекти відтворення населення. Система виробничих відносин багато в чому впливає на розселення людей як у масштабах країн та регіонів, так і в глобальному масштабі. Виробничі відносини визначають безпосередньо всі аспекти соціального відтворення населення;

- соціокультурні (рівень соціального захисту, рівень освіченості, рівень охорони здоров'я, загальний коефіцієнт шлюбності, загальний коефіцієнт розлучуваності);

- екологічні (кількість забруднюючих речовин викидів, показники утворення і поводження з відходами, внесення мінеральних добрив, пасажирооборот підприємств транспорту, енергоспоживання на основі відновлюваних джерел).

Аналіз результуючих показників відтворення населення дозволяє зробити певні висновки щодо поточного стану цього процесу в Україні. Чисельність населення країни лише за останні десять років зменшилась на 4374,5 тис. осіб

через скорочення чисельності народжених при зростанні чисельності померлих. Це свідчить про те, що Україна частково наслідує сценарій розвинутих країн, де протягом останні десятиліть відбувається скорочення народжуваності, старіння населення, збільшення віку матерів. Причинами такого стану демографії в розвинутих країнах є підвищення добробуту, покращення рівня життя, медичного обслуговування, освіченості населення, зменшення гендерної нерівності. Для України справедливими є тільки останні 2 причини. Крім того, уповільнення процесів відтворення тісно пов'язано із політичною ситуацією в країні, наявністю геополітичних загроз. Напрямок подальшого розвитку досліджень авторів є ретельна оцінка первинних показників та чисельні детермінація причинно-наслідкових зв'язків між визначеними результуючими та первинними показниками відтворення населення.

Список використаних джерел:

- [1] Довбня, С.Б., Гулик, Т.В., & Кербікова, А.С. (2011). Регіональна економіка. Дніпропетровськ: Баланс-Клуб.
- [2] Довбня, С.Б., Гулик, Т.В., & Кербікова, А.С. (2016). Демографія. Дніпропетровськ: НМетАУ.
- [3] Кербікова, А.С., Письменна, О.О., & Ткаченко, Н.І. (2019). Аналіз природного відтворення населення України. Інфраструктура ринку. 37), 515-522.
- [4] Населення України за 2019 рік. (2020). Вилучено з http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_nas_2019.pdf
- [5] Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2020 року. (2020). Вилучено з http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/roz_nas20.pdf
- [6] Задорожня, В.В. & Кербікова, А.С. Аналіз демографічного потенціалу регіонів України. Управління проектами: проектний підхід в сучасному менеджменті: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції фахівців, магістрантів, аспірантів та науковців. (с. 94-97). 13-15 листопада, 2020, Одеса, Україна: ОДАБА.
- [7] Сичук, В.М. & Кербікова, А.С. Діагностика трудового потенціалу України. Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (с. 1040-1042). 22 грудня, 2020, Чернігів, Україна: НУ Чернігівська політехніка.